

KAJ JE PESNIK HOTEL Povedati?

Še naprej sem vztrajal pri tem, da opera pomeni dobrohoten portret življenja mojih skupnosti. Toda sodnik je odločil proti meni in trdil, da je avtorski namen nepomemben za tolmačenje pomena dela. Pomen je, je trdil, družbeno konstruiran: v Komunitariji to vedo vsi [...] in vsi se strinjajo, da je delo satira.

Steven Lukes: *Nenavadno popotovanje profesorja Caritata* (Ljubljana: Sophia 2004, str. 141)

Odgovarjam na štiri vprašanja: Kaj obsega pojem interpretacija oz. na kaj referira? Ali literaturo interpretiramo drugače kot ne-literaturo? Kaj so cilji interpretacije oz. vprašanje (anti)intencionalizma. Koliko je možnih interpretacij oz. vprašanje pluralizma in sprejemljivosti interpretacije. Pojem interpretacija se nanaša predvsem na razlago tropov in figur. Literarne trope in figure interpretiramo enako kot ne-literarne. Pri interpretaciji se vedno vprašamo, kaj je avtor hotel povedati. O njegovih intencah nato sestavimo različne hipoteze, od katerih je lahko le ena resnična. V drugi fazi interpretacije pa se lahko začnemo spraševati, kaj bi besedilo pomenilo, če bi se spremenila katera od okoliščin izjavljanja. Tem alternativnim interpretacijam rečemo sprejemljive interpretacije.

književnost, pomen, interpretacija, avtorjeva intenca, tropi, figure

Four questions will be answered: What does the concept of interpretation comprise or refer to? Do we interpret literature differently from non-literary texts? What are the goals of interpretation – or the question of (anti)intentionalism. How many possible interpretations are there – or the question of pluralism and the acceptability of interpretation. The concept of interpretation rests primarily on the explanation of tropes or figures. We interpret literary tropes or figures in the same way that we interpret non-literary ones. When doing so, we always ask what the author wanted to say. We then put forward certain hypotheses about his or her intentions, of which only one can be right. In the second phase of interpretation we can begin to ask what the text would mean if any of the circumstances surrounding its production were different. These alternative interpretations are referred to as acceptable interpretations.

literature, meaning, interpretation, author's intention, tropes, figures

1 Uvod

V Lukesovem romanu je komunitarijski sodnik obsodil rock opero Johnyja Cypselusa, ker po mnenju gledalcev satirično prikazuje družbene in verske običaje;

obsodil ga je kljub Cypselusovemu zatrjevanju, da je *hotel* družbo in vero prikazati dobrohotno in pozitivno, ne pa satirično. Sodnik je uporabil znano tezo (splošno razširjeno tudi pri nas, ne le v Komunitariji), da avtorska intenca ne (so)določa pomena dela: če se je gledalstvo kljub poznavanju avtorjeve intence odločilo, da je delo satira, potem je satira. Sodnik obenem pretirava oz. govori neresnico, ko trdi, da je to konsenz: številni Cypselusovi prijatelji tej teoriji pomena nasprotujejo. Sodnikova teza se mi je vedno zdela napačna in v tem članku skušam povedati nekaj zoper njo. Njegova teza oz. obe tezi sta namreč široko razširjeni tudi med slovenskimi literarnimi zgodovinarji, vendar samo načeloma, v praksi pa vsi razmišljamo in postopamo nasprotno. Večina od nas bo imela opero za satiro samo takrat, ko smo prepričani, da je taka avtorjeva intenca. Kadar pa smo prepričani, da je avtorjeva intenca nesatirična, takrat dela ne bomo imeli za satiro: satira je namreč stališče *govorca* do nečesa in ne stališče bralca. Kvečjemu bomo rekli, da bi v drugačnih okoliščinah lahko bila satira. (Bodite pozorni, da ne govorim o dejanski intenci, ampak o bralčevi oceni, kakšna da je intenca.)

Če oboje povežem, dobim tole: med branjem se bralci vedno vprašamo, kaj je pisec/avtor¹ hotel povedati (zavedno ali nezavedno); to mdr. dojemamo kot moralno dolžnost. Pomen dela je odvisen od avtorjeve intence² (intendirani pomen), konvencionalnega pomena znakov in konteksta. Pomen dela je to, kar kot bralec domnevam, da je avtor (z uporabo konvencionalnih znakov) v danih okoliščinah hotel reči, hotel referirati. Ko ga poslušam ali berem, sestavim hipotezo o njegovem intendiranem pomenu (kot jo ta hip vi sestavljate o mojem). Če pozneje zanesljivo izvem, da je avtor hotel reči nekaj drugega, potem je moja prva interpretacija, prva hipoteza napačna oz. neresnična. Vendar to ne pomeni, da je moja prva interpretacija nemogoča *in* nesprejemljiva. Možno je, da bi bila v okoliščinah, kot sem si jih prvotno zamislil, *lahko* resnična (besedo resnična uporabljam zavestno in jo bom pojasnil pozneje³). V sedanjih okoliščinah pa sicer ni resnična, vendar je lahko sprejemljiva iz nekih drugih razlogov. Eden od njih je pravkar omenjena protidejstvenost: *če bi* bila dejstva oz. okoliščine drugačne, *potem bi* delo lahko pomenilo nekaj drugega; obstajajo pa še drugi razlogi za sprejemljivost, npr. da je sicer neresnična interpretacija bolj moralna ipd.

Tako imamo sledečo situacijo: besedilo ima en resničen pomen in k temu več sprejemljivih pomenov. Tu sem združil dve stališči: (hipotetični) intencionalizem (stališče, da je cilj interpretacije odkriti avtorjev pomen) in pluralizem (stališče, da je možnih interpretacij več). Mislim, da sem s tezo »en resničen in *lahko* več sprejemljivih pomenov oz. interpretacij« opisal večinski intuitivni pogled na interpre-

¹ V tem članku mi gre za vsakega govorca oz. pisca oz. avtorja, ne le za pisatelje.

² Z intenco ne mislim na vsakršno intenco, ki jo ima pisec z delom (intenco, da si olajša dušo, intenco, da se promovira, intenco, da bralca poučuje), ampak na kaj s svojimi besedami referira.

³ Na splošno je resničnost lastnost stavka, da se ujema z dejstvi. Pri interpretaciji se ujema z dejstvi o pomenu; resnična je tista interpretacija, ki se ujema z dejanskim pomenom. Kaj je dejanski pomen, pa različne teorije razlagajo različno: v igri pa so avtorjeva intenca; konvencionalni pomen in kontekst.

tacijo; mislim, da tako postopa in razmišlja večina od nas, tudi kadar na glas govorimo tako kot komunitarijski sodnik. Ključno pri tem je razlikovanje med resničnostjo in sprejemljivostjo: če tega ne ločujemo, najbrž govorimo kot sodnik, čeprav tako ne mislimo.

V tej razpravi na nek način zagovarjam osovraženo vprašanje »Kaj je pesnik hotel povedati?«. Rad bi pokazal, da si vsi ob vsakem besedilu vedno zastavimo to vprašanje; da se vsi, kadar interpretiramo, najprej vprašamo to, ostalo pa šele pozneje. Največkrat sicer podzavestno, zavestno pa takrat, ko teksta ne razumemo. »Kaj si/je s tem hotel reči?« Ne le pogovor, ampak tudi branje je komunikacija in ignorirati intenco po mojem pomeni, *uporabiti* tekst oz. jezik za nekaj drugega kot komunikacijo. Ignorirati intenco je neuspeh v komunikaciji; moralni neuspeh.

Doslej ni soglasja o teh vprašanjih. Časovno gledano je antiintencionalizem in pluralizem prevladoval od petdesetih (od *Intencionalne zmote* naprej) do srede sedemdesetih (ko so na ljubljanski Filozofski fakulteti začeli naši učitelji), različne variante intencionalizma in monizma pa pred tem in po letu 1970 (zlasti od Hirscheve knjige *Validity in Interpretation*, 1971, naprej). Med filozofi prevladujejo intencionalisti raznih vrst, med literati sta hipotetična intencionalista (o tem pojmu kasneje) Stanley Fish in Eco, bolj ali manj radikalna antiintencionalista in pluralista pa Barthes in Derrida.

Pri nas sta antiintencionalizem in pluralizem tako samoumevna, da se o nasprotnem mnenju ne razpravlja drugače kot s pomilovalnim nasmeškom – saj ga tudi tuje literarnovedne eminence predpostavljajo, ne pa argumentirajo. Toda ali sta ti stališči res samoumevni, imamo tu res kak konsenz? Dvomim. Iz izkušnje vem, da so načelni antiintencionalisti v praksi intencionalisti, da postopajo tako, kot sem in kot še bom opisal. Potem imajo različna stališča že pisatelji sami: včasih na drugačno interpretacijo svojih del gledajo odobravajoče, včasih pa ne. Najpriljubljenejše so prav tiste anekdote, v katerih pisatelji nasprotujejo drugačnim interpretacijam, kjer torej nastopajo kot intencionalisti in nepluralisti. Celo naša lastna stališča se utegnejo menjati, enkrat smo intencionalisti, drugič ne, odvisno od tega, ali smo v vlogi govorca ali v vlogi interpreta.

Večino teh vprašanj oz. problemov se dá zreducirati na nekaj temeljnih: kaj obsega pojem interpretacija oz. na kaj referira; ali literaturo interpretiramo drugače kot ne-literaturo; kaj so cilji interpretacije oz. vprašanje (anti)intencionalizma; koliko je možnih interpretacij oz. vprašanje pluralizma in sprejemljivosti interpretacije.⁴

2 Obseg interpretacije

Interpretacija ni ozko in točno določeni strokovni pojem in ima mnogo pomenov. Od tega, na kakšno dejavnost kdo referira z besedo interpretacija, je odvisna

---

⁴ Temeljnega vprašanje, kaj je pomen, sem se v tem članku ognil.

njegova teorija interpretacije oz. odgovori na uvodna vprašanja. Tu bom pomen besede interpretacija omejil tako, da bom o njej še zmozel kaj povedati.

Kaj spada v interpretacijo? 1) Interpretiramo *izjave oz. povedi*, stavke. Ne interpretiramo zgolj besede, npr. konj, ampak besedo konj v stavku »Konj!« ali »Ti si konj.« 2) Interpretacija je razlaga *pomena* besed(ila) in ne njegove oblike. Določiti verzno stopico ali rimo ali tip pripovedovalca ni interpretacija, ampak analiza. 3) Za pomen katerih besed in besedil gre? Za trope in figure⁵ (= besede v prenesenem pomenu) ter za besedila, ki so nejasna. V trope štejem metafore, metonimije, sinekdohe, katahreze, simbole, ironije, pretiravanja, litote, oksimorone in podobno; med *zgodbe* v prenesenem pomenu (ko ima celo besedilo nek »skriti pomen«) pa spadajo parabole, alegorije, egzempli, basni, parodije, travestije ipd. Interpretacija je torej razlaga tropov ter nejasnih in dvoumnih besed(il). (Popularni izraz »skriti pomen« se nanaša prav na to: skriti pomen je ravno pomen metafore, ironije ali celega teksta, tj. teksta kot alegorije ali parabole. Težja ko je alegorija, bolj je njen pomen skrit.)

Kaj v interpretacijo ne spada? 1) Interpretacija je razlaga teksta in ne razlaga *dejanj in stvari*. Ko novinar reče: »Kako boste kot vodja stranke interpretirali izstop g. Lahovnika iz vaše stranke?«, zahteva razlago dejanja. 2) Razlaganje *dobesednega pomena*⁶ ni interpretacija. 3) *Vrednotenje* besedila, npr. »*Zrno od frmentona* je odličen in presunljiv roman, ker ...«, in vrednotenje literarnih likov, npr. »Črtomir je izdajalec«, ni interpretacija. 4) *Zgodovinske raziskave*, verzološke *analize* in podobno so analize, ne pa interpretacije. 5) Odkrivanje razlogov in motivov za nastanek teksta tudi ni interpretacija. Resda lahko vsemu naštetemu mirno rečemo interpretacija; toda ko govorimo o problemih avtorjeve intence in pluralnosti pomena, se je dobro omejiti na našteto. Interpretirati pomeni odgovoriti na vprašanje, »kaj pomeni ta metafora/simbol/ironija v stavku x«; »kaj pomeni besedilo x kot alegorija/parabola«. Definicija in teorija interpretacije je torej odvisna od tega, kaj kdo šteje med trope.

3 Literarna vs. neliterarna interpretacija

Ali je kakšna bistvena razlika med interpretiranjem literature (= leposlovja) in neliterature oz. ali literaturo interpretiramo drugače? Ne sprašujem po kvantitativni razliki: seveda so v leposlovju številnejši in težji tropi in smo zato ob literaturi redkeje prepričani, da je naša hipoteza o avtorjevi intenci pravilna. Ampak sprašujem po vsebinski razliki: ali z novelo, črtico, pesmijo počnemo kaj specifično drugega kot s pogovorom, časopisom in strokovnim člankom? Ljudje pravijo, da

⁵ Kaj je pravo ime za besede v prenesenem pomenu, tropi ali figure, tu ni pomembno, zato navajam oba izraza.

⁶ Problema, kaj je dobesedni/primarni pomen in ali obstaja, se ne lotevam. Predpostavljam, da v mnogih situacijah obstaja dogovor, da je raba B napram rabi A prenesena, drugotna, npr. »noga stola« je drugotna, »noga telesa« pa prvotna raba.

naj bi bila drugačnost v tem, da je v ne-literaturi avtorjeva intenca pomembna, v literaturi pa nepomembna. In da je v ne-literaturi pomen en sam (avtorjev), v literaturi pa je pomenov več. Ali je to res? O pomembnosti intence in o pluralnosti pomenov bom govoril pozneje. V tem poglavju pa le o ideji, da je to dvojno rezervirano za literaturo. Ta teza predpostavlja, da je literatura nekaj bistveno drugačnega od ne-literature, kar pa je problematično stališče.

Prvič, literatura je zelo heterogena in najbrž ne obstaja nobena skupna lastnost, učinek ali relacija, ki bi bila skupna vsem literarnim delom; zato tudi ni enotnega interpretacijskega pristopa k literaturi. Drugič, kar najdemo v literaturi, se nahaja tudi v ne-literaturi, recimo metafore, simboli, alegorije, fikcija ipd. Literaturo interpretirati drugače bi torej pomenilo, da metafore, ironije itd. v literaturi interpretiramo *drugače* kot v ne-literaturi. Toda ali se do *iste* metafore, npr. »ti si osel«, v neliterarnem tekstu res obnašamo drugače kot v literarnem? Kako drugače – tako, da se ne vprašamo, kaj je avtor hotel reči in da iščemo multiple pomene te metafore? Ali res tako počnemo? Mislim, da ne; mislim, da isto metaforo interpretiramo enako. Razlika med literaturo in neliteraturo je po mojem drugje. V tem, da naša *odločitev*, da imamo v rokah literarno delo, sproži nadaljnje odločitve glede metaforičnosti/tropičnosti teksta. Ko se iz nekega razloga odločimo, da je besedilo literarno, ga bomo imeli za (še bolj) metaforičnega, paraboličnega, simboličnega ipd. Takole ponavadi rečemo: če je tole literatura, potem je tudi metafora/parabola in zato zahteva razlago. Najbolj očitno je to pri t. i. ready-made tekstih, ki niso bila napisana z literarnim namenom. – Vendar tudi pravkar napisano ne velja vedno. Odvisno je namreč od tega, kakšen koncept literature ima posamezni bralec. Bralec, ki literature ne povezuje z metaforičnostjo, bo najbrž ravnal drugače. Ker ni enotnega koncepta literature, tudi enotnega koncepta drugačnosti literarne interpretacije ne more biti.

4 Cilj interpretacije in problem avtorjeve intence

Kaj je cilj interpretacije? Ali obstaja eden ali več ciljev? Ali je *pravi* cilj odkriti, kaj govorec misli oz. kaj hoče povedati? Ali pa so cilji številni, npr. poleg ugotavljanja avtorjevega pomena še: najti nek koherentni pomen ne glede na avtorja, najti najbolj moralni pomen, najbolj informativnega, sodobnega, narediti iz teksta čimbolj zapleteno uganko? Za intencionalista je pravi cilj iskanje avtorjevega intencionalnega pomena v danem kontekstu, saj si npr. ironije s slovarjem ne moremo razložiti. Antiintencionalist bo najbrž trdil nasprotno: da ni nič narobe, če resni tekst jemljemo za ironijo in obratno.

Pri teh vprašanjih mi ne gre za to, kaj *je treba* početi; ne gre mi za normiranje, ampak me zanima, kaj kot bralci *dejansko* počnemo; gre mi za opis *naše prakse*. Kaj dejansko pomislim, ko mi sodelavec reče: »Odpri okno!« Ali ni tako, da dejansko najprej pomislim, kaj mi hoče povedati? Toda ali velja to tudi za literaturo? Po mojem ja: mislim, da se ob Strniševi pesmi, Smoletovi drami, Jančarjevem romanu

vsaj na začetku vprašamo po avtorjevi intenci. Pravzaprav si ne morem zamisliti, da kdo tega ne bi storil. »Kaj je pesnik hotel povedati« je za večino neogibno vprašanje. To (tako osovraženo) vprašanje ne more biti napačno ali nesmiselno. Napačen je lahko le posamezni odgovor. (Najbrž se strinjamo, da vsak odgovor ni pravilen.)

Ta »naša« interpretativna praksa se imenuje hipotetični intencionalizem (Levinson 1992): (izjavljalni) pomen je v intenci, ki jo član nagovorjene publike argumentirano pripiše avtorju. Razumeti tekst pomeni sestaviti *hipotezo* o avtorjevi intenci; bralec svojo hipotezo sestavi na podlagi tega, kar kot član idealne/mišljene publike vé o avtorjevi intenci. Te hipoteze so sicer lahko različne; ko pa jih primerjamo med seboj, je boljša tista (bližja avtorjevi intenci), ki je bolje argumentirana. Torej podobno kot pri reševanju drugih spoznavnih problemov (ali je Zemlja okrogla, ali je Prešeren zasnoval roman, kolikšne so naftne rezerve). S poudarkom na hipotezi se je mogoče spoprijeti s klasičnim ugovorom, da »nihče ne *ve*, kaj drugi misli; zlasti, če je pisec že mrtev«. ⁷ Ne gre za to, ali dejansko *vemo*, ampak za to, da takšno hipotezo vedno sestavimo. Preverjanje/argumentiranje hipotez pa je že nova tema, ki je ne bom odpiral. Moj cilj je le pokazati, da se vsi vedno vprašamo, kaj je avtor hotel povedati. In da ni s tem čisto nič narobe.

Poglejmo konkretni primer, enega od napisov z znane spletne strani *Engrish.com*:

Postopek interpretiranja bo pri večini bralcev takšen: »V tem kontekstu se SCREW TAIWAN nanaša na vijake s Tajvana. Toda avtor je angleščine nevešč in je pravzaprav napisal 'jebeš Tajvan'; naredil je lapsus. (Morda pa je iz hudomušnosti to storil nalašč - saj vemo, kakšen je odnos Kitajcev do Tajvancev.)« Kdor torej ta napis interpretira kot lapsus (ali kot hudomušnost), izhaja iz predpostavke, da se je *avtor* zmotil, da je avtor *hotel reči* nekaj drugega. Z drugo besedo – sestavi hipotezo o tem, kaj je avtor hotel reči. Ključni poudarek je, da se bo verjetno vsak od nas vprašal, kaj je avtor hotel reči in da bo o tem sestavil neko hipotezo in da ne bo

⁷ Radikalna oblika tega ugovora, da nikoli ne vemo, ne držimo; če bi to držalo, potem ne bi mogli razumeti niti stavka »nareži kruh«.

nihče, ki obvlada angleščino, rekel: »Slovarski pomen te fraze je 'jebeš Tajvan' in fraza pomeni natanko to.«

Kaj so torej cilji interpretacije? Prvi cilj je najbrž ta, da iščemo avtorjev intendirani pomen. Pisanje in govorjenje je namreč komunikacija dveh oseb. V drugi fazi pa si bralec utegne reči: »Saj tole bi pa *lahko* pomenilo še nekaj drugega.« Najprej se zanima za intenco, šele potem lahko besedilo *uporabi* za kaj drugega. Rečeno drugače: poleg prvega cilja (piščeva intenca) so še *drugi cilji* interpretacije, npr. bralec želi iz besedila potegniti čim več dobrega, narediti besedilo karseda zanimivo, kvalitetno, trajno ali pa čimbolj moralno ali čimbolj zabavno ali intrigantno ipd. – Mislim, da s tem zadostimo obema intuicijama, ki jih imamo o interpretaciji: da je možnih več interpretacij in da je ena od njih vendarle najboljša. Teza o multiplih ciljnih pa nas pripelje do naslednjega vprašanja: Koliko je možnih interpretacij istega besedila?

5 Pluralizem ter sprejemljivost in resničnost interpretacije

Ali besedilu lahko pripišemo zgolj eno interpretacijo ali več različnih? Kaj je z dvema nasprotnima interpretacijama, ki o isti stvari trdita nasprotno, npr. »*Nezakonska mati* govori o Ani Jelovšek« in »*Nezakonska mati* ne govori o Ani Jelovšek«? Ali so nasprotne interpretacije lahko hkrati pravilne? Ne le kot hipoteza, dokler se dokončno ne odločimo, ampak tudi potem? Monizem je stališče, da obstaja le ena prava interpretacija danega besedila. Nasprotno stališče je pluralizem. T. i. kritični pluralizem (Stecker 2004) pravi, da obstaja *več sprejemljivih* interpretacij istega tropa, da pa ima *ena* od njih poseben status, status *resnične* interpretacije. Razlikuje torej med *resnično* in *sprejemljivo* interpretacijo.

Z vprašanjem, ali obstaja več interpretacij, ne izražam dvoma v to, da govorec/pisatelj isti metafori lahko pripiše več pomenov. Niti dvoma v to, da različni ljudje postavijo različne hipoteze o pomenu iste trditve. Niti dvoma v to, da se ob enem tekstu lahko ukvarjamo z mnogimi in različnimi interpretacijskimi problemi: seveda se pri Krstu sprašujemo o Črtomirjevi spreobrnitvi, pa o Bogomilini in tako naprej; in ni dvoma, da še tako trivialna kriminalka (in ne le vélika dela) vsekakor govori o mnogih stvareh (o iskanju morilca, o odnosih med detektivom in njegovo sodelavko, o podkupljivosti policije itd.). Ampak tu se sprašujem nekaj drugega: gre mi za nezdružljive interpretacije. Gre za to, ali ista metafora (npr. »viharjov jeznih mrzle domačije«) v *isti* situaciji lahko referira na *več različnih* stvari?⁸ Ali *Nezakonska mati* govori in hkrati ne govori o Ani Jelovšek, ali je Cankarjeva *Kristusova procesija* hkrati o krščanstvu in hkrati ni o krščanstvu? Generalni odgovor je: ne, toda lahko si *zamislimo položaj*, v katerem bi bila nasprotna interpretacija resnična. To je ta omenjena razlika med resničnostjo in sprejemljivostjo.

⁸ Mnogo je namreč besed z različnimi referencami, npr. »glava« pomeni tudi glavo motorja, glavo pisma, poglavarja ipd. Toda ali lahko v konkretnem stavku, npr. »ko sem bil otrok, me je večkrat bolela glava«, glava referira tudi na glavo motorja in pisma?

Kaj pomeni resničnost? Resničnost je skladnost ali ustreznost trdilnega stavka z dejstvi. Trdilni stavki pa so ali resnični ali neresnični. »Slovenija leta 2008 predseduje EU« je resničen stavek, njegovo nasprotje pa je neresnica. Podobno velja za interpretacije. V skladu s kritičnim pluralizmom imamo dve vrsti resničnih interpretacij oz. imamo resnične in sprejemljive interpretacije. Resnična interpretacija je tista, za katero smo prepričani, da ustreza avtorjevi intenci. Sprejemljiva pa je tista, ki bi lahko bila resnična, če bi bile okoliščine drugačne.

Sprejemljivost je torej širši pojem od resničnosti. Interpretacija je lahko sprejemljiva ne le zato, ker ustreza avtorjevi intenci, ampak tudi zato, ker je npr. zabavna, ker je nova oz. ker ponuja nova spoznanja, zaradi katerih delo bolj cenim,⁹ ker je zanimiva, ker mi prinaša užitek v reševanju ugank, ker je ekonomična, ker je moralna (starševska interpretacija *Rdeče kapice* zamolči domnevni seksualni pomen te pravljice), ker je smešna (primer interpretacije, ki je sprejemljiva zaradi svoje smešnosti, bi bila hudomušna interpretacija napisa »screw Taiwan«). Tu gre pogosto za to, da si predstavljamo neko protidejstveno situacijo, v kateri bi interpretirani stavek ali zgodba lahko pomenil nekaj drugega: recimo da srednjeveško pesem *Naš gospod je od smrti vstal* interpretiramo kot pesem, ki jo je napisal Marko Breclj. Gre za enačbo, kjer je pomen nekakšna vsota avtorjevih hotenj v danih okoliščinah, njegovih nehotenj, konvencionalnega pomena; če se na levi strani enačbe kaj spremeni, dobimo drugačen pomen. – Pojem sprejemljivosti se torej pokriva s tezo o multiplih interpretacijskih ciljih. V tem smislu lahko rečemo, da obstaja ena resnična in več sprejemljivih interpretacij iste metafore, alegorije in drugih tropov.

Naj povzamem: opisani kritični/zmerni pluralizem združuje tele ideje: 1) Isti trop oz. isti tekst (metafora, ironija, parabola itd.) ima *lahko več* sprejemljivih, smiselnih interpretacij, 2) kar pa ne pomeni, da je *vsaka* interpretacija sprejemljiva, saj poleg sprejemljivih obstajajo tudi nesprejemljive interpretacije. 3) Interpretacija ima poleg iskanja resničnega pomena še druge sprejemljive, legitimne cilje.

6 Ali vse trope interpretiramo enako?

Interpretacija je razlaga tropov. Toda ali so zgornja stališča o načelih interpretacije veljavna za vsakega od tropov? Ali bosta intencionalist in antiintencionalist, pluralist in monist vedno zagovarjala isto stališče, ne glede na to, ali imata opravka z metaforo ali ironijo ali pretiravanjem in tako naprej? Morda se vprašanje pluralizma za metafore rešuje na en način, za pretiravanje pa na drugega; ali vprašanje intence drugače za ironijo kot za metonimijo. Recimo, da nekdo dokaže,

---

⁹ Ko sta Wimsatt in Beardsley (2007: 47) pisala o intencionalni zmoti, sta govorila prav o tem: tudi če se bralčeva interpretacija razlikuje od avtorjeve, je lahko sprejemljiva, kadar nam omogoči, da pesnikovo delo bolj cenimo – »vztrajati pri načrtujočem intelektu kot vzroku pesmi ne pomeni, da načrt ali intenco priznavamo kot merilo, s katerim naj kritik sodi o vrednosti pesmi«; »da bi presodili pesnikovo delo, /ni treba/ vedeti, kaj je menil«.

da ironije ni mogoče razumeti brez sklicevanja na avtorjevo intenco. Ali je s tem dokazal, da je intenca nujna za razumevanje *vseh* tropov? Najbrž ne; zanesljivo je dokazal le, da je intenca nujna za razumevanje ironije; da je nujna za vse trope, pa mora šele dokazati. Domnevam torej, da je vsa v tem članku naštetá vprašanja treba rešiti za vsak trop posebej.

7 Kaj naj zagovarja šola?

Vsi naštetí problemi se pojavljajo zlasti v šoli. Nedvomno je dobro, da učenci sami interpretirajo nekatera od besedil, ki so predvidena za interpretacijo – tako kot morajo sami rešiti nekatere od fizikalnih nalog, ki so predvidene za reševanje. In če ni dobro, da vse fizikalne rešitve zvemo od učitelja, tudi ni dobro, da vse interpretacije slišimo od učitelja. Seveda pa so nekatera besedila pretežka: dijaki sami že ne bi prišli do npr. Koruzove (1993: 103–163) najbrž *resnične* interpretacije Devove *Operete* (Belin je alegorija grofa Lamberga, nekdanjega predsednika goriške kmetijske družbe – odtod kmetijske nimfe –, ki prevzema funkcijo kranjskega deželnega glavarja). V takem primeru sicer lahko rečemo, naj si *Opereto* razlaga vsak po svojih močeh; saj tudi kemijsko ali slovnično nalogo vsak rešuje po svojih močeh; toda vse rešitve niso resnične. (O tem, da »je literatura vendar nekaj drugega!«, govorim v 3. razdelku.) Drugič, kot ni dobro, da učitelj fizike ne argumentira, kako je prišel do rešitve naloge, tako ni dobro, da učitelj slovenščine ne argumentira, kako je prišel do interpretacije. Isto velja za dijake: igra asociacij ni slaba igra, toda interpretacijo je treba tudi argumentirati. Jasno je tudi, da mora učitelj fizike podajati resnične/pravilne rešitve fizikalnih problemov. Manj pa je jasno, ali sploh obstajajo resnične/pravilne interpretacije literarnih besedil, koliko je možnih interpretacij ter kako je avtorjeva intenca povezana s pomenom besedila.

O teh ključnih vprašanjih oz. dilemah ni soglasja ne v literarni vedi ne v lingvisti ne filozofiji umetnosti. Kaj storiti v šoli ob takih neodločljivih problemih? Na hitro lahko odgovorim takole: povsem normalno je, da se ob literaturi vprašamo, kaj je avtor hotel povedati. Še več, ker so pisatelji na napačne interpretacije lahko občutljivi, je naša moralna dolžnost, da se to vprašamo. Treba pa se je zavedati, da gre za hipotezo in da je hipotezo treba argumentirati. Ker so literarne uganke težke, bodo dijaki postavili različne hipoteze, tj. različne interpretacije. Argumentacija, ki je zasidrana v besedilu in poznavanju konteksta, loči dobre interpretacije od slabih. Učitelj in dijaki morajo ob tem ločevati dvoje vprašanj: vprašanje, »kaj je avtor domnevno mislil«, od vprašanja, »kaj vse nam bralcem ob tem pride na misel«. Potem je treba ločevati med resničnostjo interpretacije in njeno sprejemljivostjo. Rečeno drugače: zavedati se moramo, da ima interpretacija lahko *več ciljev*, ki so med seboj različni. Tudi njihova vrednost je različna. Prvi cilj je ugotoviti avtorjev pomen, naslednji pa najti nek koherentni pomen ne glede na avtorja, najti najbolj moralni pomen, najbolj informativni pomen, najti pomen, ki je čimbolj sodoben, narediti iz teksta karseda dobro delo, najti najbolj zabavno ali smešno rešitev ipd.

Nekateri od teh alternativnih ciljev temeljijo na tem, da si interpret zamisli protidejstveno situacijo: če bi bil eden od dejavnikov drugačen, bi metafora, verz, pesem, roman pomenili nekaj drugega. Različnost interpretacije je torej posledica različnih hipotez, ki jih imamo o avtorjevi intenci, in različnosti interpretacijskih ciljev.

Literatura

- BARTHES, Roland, 1995: Smrt avtorja. *Sodobna literarna teorija*. Ur. A. Pogačnik. Ljubljana: Krtina. 9–24.
- BEARDSLEY, Monroe, 1992: The Authority of the Text. (Odlomki iz *The Possibility of Criticism*.) *Intention and Interpretation*. Ur. G. Iseminger. Philadelphia: Temple University Press. 24–40.
- BEARDSLEY, Monroe, WIMSATT, William K., 2007: Intencionalna zmota. *Analiza* 11/1–2. 83–103.
- ECO, Umberto, 2001: *Granice tumačenja*. Beograd: Paidea.
- KANTE, Božidar, 2001: *Filozofija umetnosti*. Ljubljana: Jutro.
- KNAPP, Steven, MICHAELS, Walter B., 1992: The Impossibility of Intentionless Meaning. *Intention and Interpretation*. Ur. G. Iseminger. Philadelphia: Temple University Press. 51–64.
- KORUZA, Jože, 1993: *Značaj pesniškega zbornike Pisanice od lepeh umetnost*. Maribor: Obzorja.
- LEVINSON, Jerold, 1992: Intention and Interpretation: A Last Look. *Intention and Interpretation*. Ur. G. Iseminger. Philadelphia: Temple University Press. 221–256.
- STECKER, Robert, 2002: Interpretation. *The Routledge Companion to Aesthetics*. Ur. B. Gaut, D. McIver Lopes. New York: Routledge. 239–252.
- STECKER, Robert, 2004: Art Interpretation. *Philosophy of Literature*. Ur. E. John, D. McIver Lopes. Blackwell Publishing. 273–279.